

Knygotyra
2025, vol. 85, pp. 246–276

ISSN 0204–2061 eISSN 2345-0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2025.85.8>

NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS DUOMENŲ SKAITMENINĖ INTEGRACIJA: BENDRAEUROPINIAI PROJEKTAI IR LIETUVOS PATIRTIS

Tomas Petreikis

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas tomas.petreikis@kf.vu.lt
<https://orcid.org/0009-0008-2850-1540>

Nijolė Bliūdžiuvienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas nijole.bliudziuviene@kf.vu.lt
<https://orcid.org/0009-0009-6649-1723>

Santrauka. *Nacionalinė retrospektyvioji bibliografija yra svarbus Lietuvos ir kitų Europos šalių istorinio bei kultūrinio tapatumo pažinimo įrankis, todėl būtina tyrimų rezultatus atverti platesnei visuomenei ir moksliniams tyrimams. XX a. pabaigoje prasidėję retrokonversijos procesai, kai duomenys buvo integruojami į internetu pasiekiamas duomenų bazes, padėjo įgyvendinti šiuos tikslus. Nors Lietuvoje retrospektyviosios bibliografijos rengimas taip pat modernizuojamas, orientuojantis į tarptautinius standartus, XXI a. iškelė naujų technologinių iššūkių. Straipsnyje pabrėžiama būtinybė permąstyti esamą situaciją, atsižvelgiant į kintančią skaitmeninę ekosistemą ir tarptautinę patirtį. Organizacijos, tokios*

Received: 2025 08 28. Accepted: 2025 09 29.

Copyright © 2025 Tomas Petreikis, Nijolė Bliūdžiuvienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

kaip Europos mokslinių bibliotekų konsorciumas (CERL), aktyviai remia bendradarbiavimą šioje srityje, siekdamas gerinti retrospektyviosios bibliografijos prieinamumą ir kokybę, bei pabrėžia nuolatinio duomenų tobulinimo ir integravimo į tarptautinius tinklus svarbą. Lietuvoje pasirinktas nacionalinės bibliografijos rengimo būdas, kuomet buvo atsisakyta specializuotų bibliografijos duomenų bankų, koreguoja požiūrį į universalių bibliotekinių katalogų pritaikomumą specializuotiems nacionalinės bibliografijos poreikiams. Dalis retrospektyviosios bibliografijos duomenų buvo perduoti į CERL HPB duomenų bazę, sukurtos sąlygos juos naudoti skaitmeninto paveldo portalui ePaveldas, autoritetiniai įrašai teikiami tarptautinei duomenų bazei VIAF. Duomenų skaitmeninė integracija nacionaliniuose ir tarptautiniuose bibliotekų kataloguose ir duomenų bazėse vyksta, bet kartu stebimi ir sisteminiai trūkumai, nulėmti kintančio požiūrio į nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos tyrimų mokslinę svarbą ir jų reikšmę valdant kultūros paveldą.

Reikšminiai žodžiai: nacionalinė retrospektyvioji bibliografija, susietieji atvirieji duomenys, LIBIS, autoritetiniai įrašai, skaitmenintas dokumentinis paveldas, bibliografinių duomenų integracija, CERL, Lietuva.

Digital Integration of National Retrospective Bibliography Data: Pan-European Projects and Lithuanian Experience

Summary. *National Retrospective Bibliography is an important tool for understanding the historical and cultural identity of Lithuania and other European countries, making it essential to open up research results to a wider public and for scholarly research. The retro-conversion processes, which began at the end of the 20th century, where data were integrated into online databases, helped achieve these goals. Although the compilation of retrospective bibliography in Lithuania is also being modernized, while focusing on international standards, the 21st century has presented new technological challenges. The article emphasizes the necessity of rethinking the current situation in view of the changing digital ecosystem and international experience.*

Organizations such as the Consortium of European Research Libraries (CERL) actively support cooperation in this field, aiming to improve the accessibility and quality of retrospective bibliography, and stress the importance of continuous data refinement and integration into international networks. The chosen method for compiling national bibliography in Lithuania, where specialized bibliography databases were abandoned,

adjusts the approach to the applicability of universal library catalogues for specialized national bibliography needs. Part of the retrospective bibliography data has been transferred to the CERL HPB database, and conditions have been created for their use in the digitized heritage portal ePaveldas; also, authority records are provided to the international database VIAF. The digital integration of data in national and international library catalogues and databases is ongoing, but systemic shortcomings are also observed, determined by the changing attitude towards the scientific importance of national retrospective bibliography research and their relevance in cultural heritage management.

Keywords: *national retrospective bibliography, linked open data, LIBIS, authority records, digitized documentary heritage, integration of bibliographic data, CERL, Lithuania.*

ĮVADAS

Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos išteklių rengimas – sudėtingas procesas, reikalaujantis didelių intelektinių, laiko ir finansinių sąnaudų. Tačiau didėjantis dokumentinio paveldo skaitmenintų kopijų prieinamumas specializuotose duomenų bazėse ir susietųjų atvirųjų duomenų poreikis leidžia manyti, kad atėjo laikas iš naujo įvertinti nacionalinių retrospektyviųjų bibliografijų poveikį ir vertę. Jos gali skatinti didesnę mokslinių bibliotekų bendradarbiavimą, padėdamos joms dalytis skaitmeninių bibliotekų kūrimo, katalogavimo kokybės gerinimo ir nacionalinių bibliografinių tyrimų plėtojimo išlaidomis bei pastangomis. Tarptautinis bendradarbiavimas rengiant nacionalines retrospektyvias bibliografijas tampa būtinybe, bet tai nėra greitas sprendimas, o ilgalaikė plėtra, kurios pradžiai pasiūlyti konkretūs žingsniai nuo nacionalinių retrospektyviųjų bibliografijų identifikavimo internete iki galimybės integruoti jas į platesnę tarptautinį kontekstą. Tai padidintų bibliografinių duomenų patikimumą, galimybę palyginti turimus egzempliorius ir nustatyti galimus skirtumus, kurie gali būti aprašyti esamame įrašė arba tapti pagrindu naujam įrašui sukurti¹. Integruojant nacionalines retrospektyvias bibliogra-

1 FABIAN, Claudia. National retrospective bibliographies IFLA World Library and Information Congress 78th IFLA General Conference and Assembly 11–17 August 2012, Helsinki, Finland. Conference Session 212. Cataloguing standards and special collections. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ifla.org/past-wlic/2012/212-fabian-en.pdf>>.

fijas į tarptautinį kontekstą, galima pasiekti aukštesnį bendradarbiavimo lygį, duomenų kokybės gerinimą ir tvaresnį išteklių valdymą nacionalinėje bibliografijoje. Pastaruoju metu vykstantys katalogavimo standartų pokyčiai ir jų naujos galimybės – dar viena aktuali tema rengiant retrospektyviosios bibliografijos išteklius. Ypatingas dėmesys skiriamas bibliografinių ir autoritetinių įrašų integravimui į tarptautines duomenų bazes ir jų standartiniam identifikatoriui². Šiuolaikiniame diskurse nacionalinė bibliografija traktuojama ne vien tradiciškai kaip kultūros paveldo registras, t. y. ir vertingas duomenų rinkinys, leidžiantis atlikti įvairius humanitarinių ir socialinių mokslų tyrimus, bet kartu siūloma ir nauja koncepcija – bibliografinių duomenų mokslas, skirtas statistinei bibliografinių duomenų analizei³.

Įvertinus pastaruoju metu aptartus užsienio šalyse ir Lietuvoje įvykusius organizacinius ir technologinius pokyčius objektu pasirenkama integruojamieji bendraeuropiniai nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos projektai (CERL HPB, VIAF ir kt.), kuriuose dalyvavo ar dalyvauja Lietuvos nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengėjai, bei lietuviškoji patirtis adaptuojant nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos išteklius prie skaitmeninių išraiškos formų. Pagrindinis dėmesys sutelkiamas į vykstančius nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimo pokyčius, bibliografinių duomenų kokybę ir galimybes juos integruoti į tarptautines duomenų bazes. Dėl straipsnio apimties atsiribojama nuo analizikos, kuri telkiama *Lietuvos bibliografijos* serijos C tomuose, specializuotose duomenų bazėse ir / ar portalo *iBibliotekos* katalogo dalyse.

TIKSLAS – įvertinus bendraeuropinių nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos projektų patirtį ištirti Lietuvos nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos išteklių rengimo organizacinę struktūrą, jos prisitaikymą prie technologinių pokyčių, skaitmeninės aplinkos, pasirengimą ir dalyvavimą bibliografinių duomenų mainų projektuose.

UŽDAVINIAI: 1) įvertinti organizacinius Lietuvoje įvykusius nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimo pokyčius; 2) išnagrinėti bendraeuropinius nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos projektus (CERL HPB

- 2 FABIAN, Claudia. RDA as a New Starting Point for International Cooperation: Retrospective National Bibliographies and Medieval Manuscripts. *Cataloging & Classification Quarterly*, 2016, vol. 54, no. 5–6, p. 338–349.
- 3 LATHI, Leo; MARJANEN, Jani; ROIVAINEN, Hege; TOLONEN, Mikko. Bibliographic Data Science and the History of the Book (c. 1500–1800). *Cataloging & Classification Quarterly*, 2019, vol. 57, no. 1, p. 5–23.

ir kt.); 3) palyginti bibliografinių duomenų LIBIS ir publikuotų bibliografijos išteklių kokybę ir prieigą; 4) analitiškai įvertinti Lietuvos retrospektyviosios bibliografijos duomenų integraciją į tarptautinius duomenų tinklus (CERL HPB, VIAF ir kt.) ir nustatyti sąsajas su nacionaliniais ir tarptautiniais skaitmeninto dokumentinio paveldo portalais.

ŠALTINIAI. Greta publikuotų tyrimų, kurie plačiau aptarti pirmajame skyriuje, siekiant suvokti nacionalinės bibliografijos duomenų rengime ir tvarkyme įvykusius pokyčius pagrindinis tyrimo šaltinis buvo LIBIS vartotojams skirta versija – *iBiblioteka*. Nagrinėjant šį katalogą esminis dėmesys sutelktas į specializuotas LIBIS Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos katalogo retrospektyviosios bibliografijos dalis. Tai vieninteliai specializuoti vartai į nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos išteklius. Katalogavimo pokyčius padėjo suvokti naujoji LIBIS bibliografinių įrašų rengimo metodika⁴. Siekiant nustatyti susietųjų atvirųjų duomenų situaciją ir galimybes analizuotos skaitmeninto paveldo platforma VEPIS (*ePaveldas*) ir *Europeana*, senųjų knygų duomenų bazė CERL HPB, tarptautinis autoritetinių įrašų registras VIAF. LIBIS pateikiamų duomenų išsamumo ir kokybės skirtumus leidžia suvokti nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos leidinių *Lietuvos bibliografija* serijų A ir B bei kontrolinių sąrašų analizė. Ypač svarbios šių leidinių pratarmės. Bendraeuropinių nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos projektų analizė atlikta remiantis mokslinėmis publikacijomis ir nagrinėjamų duomenų tinklų interneto svetainėmis.

TYRIMO ETIKA. Visa informacija apie nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos išteklius surinkta iš viešai prieinamų šaltinių. Visi funkcionalumai išbandyti praktiškai. Tyrėjai nesinaudojo vidiniu, darbuotojams skirtu, LIBIS katalogu, dirbo su išorine *iBibliotekos* versija. Naudojant skirtingas LIBIS katalogų versijas paieškos funkcionalumai, rezultatai ir duomenų kokybė gali skirtis.

NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS ORGANIZACINĖS VEIKLOS APŽVALGA

Lietuvos nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos istorija siekia XIX a. Daug svarbių darbų atliko Lietuvos bibliografijos institutas, 1924–1944 m. veikęs prie Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos, ir jo vadovas Vaclovas Biržiška. Sovietmečiu šio darbo ėmėsi Lietuvos TSR knygų rūmai

4 *LIBIS išteklių įrašų sudarymo vadovas: integruojamasis išteklius*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2022. 768 p.

ir penkios šalies bibliotekos (Vilniaus valstybinio universiteto, Lietuvos TSR mokslų akademijos, Lietuvos TSR valstybinė respublikinė, Kauno politechnikos instituto) ir Partijos istorijos institutas⁵. Kolektyvas rengė kartotekas, leido kontrolinius sąrašus ir bibliografijos rodyklės *Lietuvos bibliografija* seriją A (nuo 1969 m.).

Lietuvai atgavus nepriklausomybę peržiūrėtas bibliotekų tinklas ir specializuotų įstaigų informacinės funkcijos. 1992 m. panaikinus Lietuvos knygų rūmus nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimas atiteko Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai (toliau – LNB). Darbo ėmėsi 1992 m. įkurtas LNB Bibliografijos ir knygotyros centras (BKC). Centro specialistai peržiūrėję surinktą informaciją, instrukcijas ir kitą metodinę medžiagą suvokė, kad ateitį reikia sieti su tarptautiniais bibliografinės informacijos rengimo standartais UNIMARC ir ISBD bei kompiuterizuotomis duomenų bazėmis. 1994 m. sukurtas Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas (NBDB), kuris 1999 m. tapo Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) posisteme. Atsirado galimybės ne vien savo reikmėms kaupti bibliografinius įrašus, planuojant bibliografijos rodyklių leidybą, bet juos atverti Lietuvos bei užsienio vartotojams, perduoti į tarptautines specializuotas retrospektyviosios bibliografijos duomenų bazes. Nacionalinė retrospektyvioji bibliografija suvokta kaip svarbus lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės istorinio tapatumo pažinimo ir reprezentavimo įrankis: nuo visuomenės santykio su paveldu priklauso ir jo atrankos, vertinimo, tyrimo ir sklaidos pagrindai. Siekta sudaryti kuo geresnes sąlygas tyrėjams ir visuomenės nariams pažinti sovietmečiu slėptą ir tendencingai vertintą dokumentinį paveldą⁶.

Per ateinančių dešimtmetį lygiagrečiai vyko svarbūs procesai: 1) ne kartą peržiūrėta nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimo organizacinė struktūra, 1999 m. suformuota nauja redaktorių kolegija ir patvirtinti nauji nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos nuo-

- 5 BAGUŠYTĖ, Ringailė. Lietuvių nacionalinės bibliografijos organizacinis etapas (1945–1962). *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 107–118.
- 6 VARNIENĖ-JANSSEN, Regina. Publikuotų dokumentų sklaidos skaitmeninėje erdvėje metodologiniai ir technologiniai aspektai: Nacionalinės bibliografijos duomenų banko pridėjamoji vertė. *Informacijos mokslai*, 2016, t. 75, p. 59. VARNIENĖ, Regina. Lietuvos nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos dabartinė būklė ir perspektyvos. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 43–55; BULAVAS, Vladas; VARNIENĖ, Regina. Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema: istorija ir plėtros perspektyva. *Knygotyra*, 2003, t. 40, p. 278–302.

statai⁷, parengta nauja bibliografijos rengimo programa (galiojo iki 2010 m.)⁸, 2) NBDB pradėtos formuoti katalogo dalys, kuriose imta kaupti vienos temos bibliografiniai įrašai, 3) siekiant operatyviai viešinti sukauptus duomenis atsirado specializuotos duomenų bazės⁹, 4) išibėgėjo naujų bibliografijos leidinių rengimas: 1994 m. startavo *Lietuvos bibliografijos* serija C, nuo 1998 m. pradėti leisti lietuviškų, lotyniškų, lenkiškų, hebrajiškų knygų kontroliniai sąrašai ir kt.¹⁰, 5) 2002 m. pradėta vykdyti retrokonversija, remiantis *Lietuvos bibliografijos* (1969–1988) 1 ir 2 tomų bei 1-ojo tomo papildymais ir kontroliniais sąrašais¹¹, 6) tuo metu įvykdytas ir *Lietuvos bibliografijos* 1 ir 2 tomų skaitmeninimas¹², 7) įgyvendinus retrokonversiją 2004 m. įvyko pirmieji, bet kartu ir paskutiniai nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenų perdavimai į tarptautines duomenų bazines¹³. Redaktorių kolegijų posėdžiuose diskusijų kėlė ir skaitmeninės leidybos klausimai, siūlyta bibliografijos rodykles leisti CD arba skelbti interneto svetainėse. Išsiskyrus rengėjų nuomonėms aiškios vizijos šiuo klausimu neturėta¹⁴, nors ir išleista keletas rodyklių ir kontrolinių sąrašų skaitmeniniu formatu. Retrospektyvioji bibliografija tapo LNB BKC vadovės dr. Reginos Varnienės–Janssen ir Vilniaus universiteto profesoriaus dr. Osvaldo

- 7 Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos nuostatai. *Bibliografija*, 2000, nr. [19]99, p. 94.
- 8 Retrospektyvinės bibliografinės apskaitos programa (iki 2010 metų). *Bibliografija*, 2006, [nr.] 2004, p. 57–60.
- 9 NARKEVIČIENĖ, Danguolė. Duomenų bazė „Lietuvos bibliografija. Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940“. *Šiandien aktualu*, 2016, nr. 2, p. 96–108.
- 10 Retrospektyviosios bibliografijos leidiniai. *Lnb.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://lnb.lt/istekliai/leidiniai/nacionalines-bibliografijos-leidiniai/valstybines-bibliografijos-leidiniai>>.
- 11 VARNIENĖ, Regina. Katalogų ir nacionalinės bibliografijos retrospektyvioji konversija. *Bibliografija*, 1997, [nr.] [19]95, p. 16–17. SAVICKIENĖ, Virginija; BARANAUSKIENĖ, Milda. Nacionalinė bibliografija ir retrokonversijos projektai. *Bibliotekininkystė*, 2010, [nr.] 2009, p. 79–80; BARANAUSKIENĖ, Milda. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos kortelinių katalogų ir nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos retrokonversija. *Bibliografija*, 2011, [nr.] 2008–2009, p. 42–45.
- 12 Skaitmeniniai vaizdai iki 2023 m. buvo prieinami viešai, vėliau – prieiga apribota. Daugiau žr.: Kortelių ir vaizdų katalogas. *Lnb.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://vaizdai.libis.lt/>>.
- 13 SAVICKIENĖ, Virginija; BARANAUSKIENĖ, Milda. Nacionalinė bibliografija ir retrokonversijos projektai. *Bibliotekininkystė*, 2010, [nr.] 2009, p. 80.
- 14 JANONIS, Osvaldas. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos posėdis. *Bibliografija*, 2000, nr. [19]99, p. 96.

Janonio (1948–2020) nuolatiniu domėjimosi objektu¹⁵. Vykstantys pokyčiai ir nauji tyrimų rezultatai skatino Nacionalinės bibliotekos¹⁶, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių¹⁷ ir Vilniaus universiteto¹⁸ bibliotekų tyrėjus aktualindami retrospektyviosios bibliografijos klausimus.

Pastarąjį dešimtmetį šalia pozityvių laimėjimų iškilo ir naujų iššūkių: 1) Lietuvoje nutraukus bibliotekininkystės ir bibliografijos specialistų rengimą, palaipsniui menko ir akademinis interesas tirti nacionalinę bibliografiją kaip savarankišką mokslo objektą, 2) veiksmingos rengėjų organizacinės struktūros išsaugojimui taip pat iškilo grėsmių: bibliotekų įsitraukimas planuojant ir įgyvendinant naujus tyrimus apsiribojo *Lietuvos bibliografijos* serijos C darbais, nors tuo anksčiau nepasitenkinta, keičiantis bibliotekų vadovams palaipsniui mažėjo interesas aktyviau įsitraukti į darbų organizavimą ir planavimą, nebuvo parengta ir nauja retrospektyviosios bibliografijos rengimo programa, 3) keičiantis bibliotekų organizacinėms struktūroms peržiūrėti prioritetai, bibliotekose atsisakyta formalių darbo grupių, ženkliai sumažintas specialistų skaičius, dalis bibliotekų suradusios naujas veiklas atsisakė tęsti veiklą, 4) nerasta galimybių suskaitmeninti ir padaryti viešai prieinamus visus *Lietuvos bibliografijos*

- 15 JANONIS, Osvaldas; VARNIENĖ, Regina. Retrospective Bibliography of the Lithuanian Press of the First Half of the XVI–XX Century. *Knygotyra*, 1998, t. 34, p. 364–377; JANONIS, Osvaldas. Keletas minčių lietuvių repertuarinės bibliografijos jubiliejaus proga. *Bibliografijos žinios*, 1995, [t.] 1994, p. 131–143; JANONIS, Osvaldas. *Nacionalinės bibliografijos paraštėje*: bibliografo užrašai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1993. 48 p.
- 16 JEZUKEVIČIENĖ, Irena. Lietuvos bibliografija. Serija C. Istorija ir dabartis. *Tarp knygų*, 2013, nr. 4, p. 15–17; SAVICKIENĖ, Virginija; BARANAUSKIENĖ, Milda. Nacionalinė bibliografija ir retrokonversijos projektai. *Bibliotekininkystė*, 2010, [nr.] 2009, p. 80; BAGUŠYTĖ, Ringailė. Lietuvių nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos A serijos „Knygos lietuvių kalba“ rengimo rezultatai. *Bibliografija*, 2001, [nr.] 2000, p. 34–44. NARKEVIČIENĖ, Danguolė. Atradimai, papildantys Lietuvos nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją. *Bibliografija*, 2005, [nr.] 2005, p. 38–44.
- 17 MIKNIENĖ, Giedrė; RAILIENĖ, Birutė. Nacionalinė retrospektyvioji analizinė bibliografija – universalus mokslo ir kultūros istorijos šaltinis. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*, 2021, t. 10, p. 110–124.
- 18 AKSTINAITĖ-VELIČKIENĖ, Eglė. Spausdintinių ir elektroninių bibliografinių išteklių rengimas Vilniaus universiteto bibliotekoje. *Vilniaus universiteto bibliotekos metraštis*, 2015, p. 165–169; MATIJOŠIENĖ, Audronė. Nacionalinė retrospektyvinė bibliografija Vilniaus universiteto bibliotekoje: raidos bruožai. *Bibliografija*, 2007, [nr.] 2005/2006, p. 122–127. MATIJOŠIENĖ, Audronė. XIX amžiaus lietuviškųjų periodinių leidinių publikacijos: „Lietuvos bibliografijos“ C serijos leidinių apžvalga. *Bibliografija*, 2009, [nr.] 2007, p. 74–81.

tomus ir kontrolinius sąrašus¹⁹, 5) 2021 m. vykdant trečiąją LIBIS modernizaciją panaikinta NBDB posistemė, bet duomenys buvo išsaugoti juos integruojant į bendrą LIBIS katalogą, vartotojams žinomą *iBibliotekos* pavadinimu.

Aptarti pokyčiai žymi naują nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimo ir skaitmeninės adaptacijos tarpsnį. Rengėjai skatinami permąstyti ir įsivertinti įvykusius pokyčius, regint užsienio šalių patirtį formuoti savo požiūrį į nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją. Skaitmeninė ekosistema pasikeitė ir toliau keičiasi: įdiegus naujus standartus išaugo reikalavimai bibliografinių duomenų apimčiai ir jų kokybei, išryškėjo susietųjų atvirųjų duomenų svarba²⁰, spartėja bibliografinių duomenų integracija į tarptautinius tinklus, didėja skaitmeninto dokumentinio paveldo prieiga, randasi analitinių įrankių (DI), pasikeitė ir vartotojų lūkesčiai²¹.

INTEGRUOJAMIEJI EUROPOS ŠALIŲ NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS SKAITMENINIAI IŠTEKLIAI

XX a. pabaigoje būta teorinių pasvarstymų apie tai, kad galimai atsiras visuotinė retrospektyvioji bibliografinė apskaita, o jos gaires sukurs tarptautinės organizacijos. Nepaisant to, kad tarptautinės bibliotekų bendruomenės dėmesio centre yra einamoji bibliografija, atsiranda prielaidų retrospektyviąją bibliografiją pakelti aukščiau nacionalinių bibliotekų prioritetų sąrašė, nes dėl retrokonversijos būdų daugėja kompiuterinių retrospektyviosios bibliografijos įrašų. Postūmį nacionalinei retrospektyviajai bibliografijai užsienio šalyse davė trys XX a. 8–10 dešimtmečių tarptautiniai projektai: Anglišių trumpų antraščių katalogas (ESTC – *English Short Title Catalogue*), Inkunabulų trumpų antraščių katalogas (ISTC – *Incunabula Short Title Catalogue*) ir CERL vykdomas projektas Rankomis spausdintų knygų duomenų bazė (HPB – *Hand Press Book*). Šie projektai padėjo sukurti bendras katalogavimo taisykles ir paskatino biblio-

- 19 Skaitmeniniu formatu prieinama nedidelė dalis *Lietuvos bibliografijos* serijos C leidinių. Daugiau žr.: Retrospektyviosios bibliografijos leidiniai. *Lnb* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://lnb.lt/istekliai/leidiniai/nacionalines-bibliografijos-leidiniai/valstybines-bibliografijos-leidiniai>>.
- 20 VARNIENĖ-JANSSEN, Regina; KUPRIENĖ, Jūratė. Strateginė Lietuvos bibliotekų kryptis – susietieji atvirieji duomenys. *Aktualu rytoj*, 2021, t. 1 (nr. 19), p. 14–34. DOI: <https://doi.org/10.51740/RT.1.19.2>.
- 21 Nacionalinės bibliografijos navigacija veikia!?. *Colloquia*, 2020, nr. 43, p. 146–164.

tekas jų laikytis. Likę neišspręsti katalogavimo klausimai netrukdo mokslinėms ir nacionalinėms bibliotekoms teikti CERL įrašus, nes priimami visi įrašai, kurių turinys yra pakankamai išsamus arba kurie teikia duomenis apie reikšmingus spausdintiniam paveldui rinkinius. HPB (kartu su ESTC duomenų baze) tampa bendru prieigos prie Europos spausdintinio paveldo šaltiniu, leidžiančiu pasiekti tiek trumpus, tiek išsamius įrašus.

Svarbiausiais iššūkiams visuotinėje retrospektyviojoje bibliografinėje apskaitoje įvardijami pasikartojimai ir bendros prieigos prie visų naujai parengtų įrašų, taip pat išlieka katalogavimo taisyklių ir formatų problema, nes dauguma dabartinių įrašų buvo sukurti pagal projektus, kurie buvo pradėti vykdyti dar nesant tarptautinio standartinio aprašo taisyklių. Vykdomi retrokonversijos projektai dažniausiai remiasi senais katalogais, spausdintais ar nespausdintais, kuriems sudaryti buvo naudojami jau nebegaliojantys formatai, o tai neišvengiamai atsiliepė rezultatams. Autoritetinių įrašų rengimo sudėtingumas reikalauja ypatingo dėmesio, nes daugelio asmenvardžių negalima priskirti tik vienai dabartinei tautai, jie skiriasi įvairiomis kalbomis. Vietovardžių, ypač išleidimo vietų, skirtumai taip pat vyrauja, todėl kyla poreikis sukurti bendrą prieigą prie autoritetinių duomenų šaltinių ir neutralių kalbos bei tautų kodų autoritetiniuose įrašuose²².

1992 m. buvo įkurtas Europos mokslinių bibliotekų konsorciumas (toliau – CERL), kurio pagrindinis tikslas – dalintis mokslinių bibliotekų ištekliais ir patirtimi, siekiant pagerinti prieigą prie Europos spausdintinio paveldo (daugiausia iki XIX a. vidurio), jo naudojimo ir išsaugojimo. Po 30-ties CERL veiklos metų, 2022 m. buvo įsteigta Retrospektyviosios bibliografijos darbo grupė. Ši darbo grupė siekia²³ stebėti ir stiprinti retrospektyviosios bibliografijos vaidmenį ir poveikį Spausdintinių knygų paveldo duomenų bazėje (angl. *The Heritage of the Printed Book Database*, HPB²⁴) bei atskirose CERL dedamose duomenų bazėse, taip pat bendradarbiauja su IFLA Nacionalinės bibliografijos registru²⁵

22 JONSSON, Gunila. Visuotinė bibliografinė apskaita: retos knygos ir retrospektyvioji nacionalinė bibliografija. *Bibliografija*, 2000, [nr.] [19]99, p. 26–30.

23 Working Group on Retrospective Bibliographies. In *The Consortium of European Research Libraries* [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.cerl.org/collaboration/work/retrospectivenationalbibliographies>>.

24 Heritage of the Printed Book Database (HPB). *CERL* [interaktyvus]. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.cerl.org/resources/hpb/main>>.

25 National Bibliographic Register. In *IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions*. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ifla.org/g/bibliography/national-bibliographic-register/>>.

bei skatina retrospektyviosios bibliografijos svarbą susietųjų atvirųjų duomenų ir tyrimų infrastruktūrų kontekste, ypač atsižvelgiant į identifikatorių ir autoritetinių įrašų vaidmenį.

Šiuo metu HPB yra daugiau nei 9 mln. įrašų, todėl CERL turi didelę patirtį kaupiant ir bibliografuojant Europos spausdintinių paveldą. Nemažai HPB duomenų rinkinių ir įrašų yra agreguojami iš Nyderlandų, Italijos ir Vokietijos nacionalinių retrospektyviosios bibliografijos išteklių taip sukuriant vieną, integralią duomenų bazę. CERL taip pat užtikrina tokių svarbių katalogų kaip ISTC, STCN, o nuo 2025 m. ir ESTC, tvarumą, teikdamas ne tik prieigą, bet ir patikimą redagavimo platformą jų redakcinėms taryboms²⁶. Taip pat svarbu pažymėti, kad CERL palieka nepakeistus originalius įrašus ir jų nesujungia, tačiau grupuoja susijusius įrašus pagal VD numerius. Duomenų bazė atspindi duomenis, kurie yra pateikti atminties institucijų, todėl joje gali būti keli įrašai apie tą patį bibliografuojamą objektą, tai reikalauja papildomų tyrėjų pastangų atliekant statistinius tyrimus. Kita vertus, kadangi HPB duomenų bazėje įrašai nesujungiami, išvengiama neaiškumų, kuriuos galėtų sukelti mašininis duomenų apdorojimas²⁷. HPB duomenų bazė nemokamai prieinama per HPB sąsają. Per HPB paieškos sąsają vartotojai gali atsispausdinti įrašus ir siųsti juos pasirinktu el. pašto adresu.

1998 m. sukurta Virtualaus tarptautinio autoritetinio failo sistema (angl. *Virtual International Authority File* – VIAF), kurios pagrindinis tikslas – sujungti pasaulio šalių nacionalinių bibliografijos tarnybų rengiamus autoritetinius įrašus į bendrą viešai prieinamą sistemą. Tarptautiniai duomenų mainai palengvina katalogavimo procesus, sutelkia kokybiškus duomenis, taip pat reprezentuoja nacionalinį požiūrį į asmens, giminių, geografinių ir teritorinių vardų formų vartoseną²⁸. VIAF padeda katalogų tvarkytojams ir tyrėjams identifikuo-

26 TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. X [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.

27 VAN DELFT, Marieke. Retrospective National Bibliographies in Historical and International Perspective. Challenges and Possibilities. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 10 [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.

28 BENNETT, Rick; HENGEL-DITTRICH, Christina; O'NEILL, Edward T.; TILLET, T.

ti asmenis, organizacijas, vietas, kūrinius ir išraiškas, užtikrinant nuoseklumą kalboje, rašyboje ir rašmenyse. Šiuo metu į VIAF sistemą įtrauktos nacionalinės bibliotekos ir organizacijos iš daugiau nei 30 šalių.

Svarbu pažymėti, kad konsorciumas CERL įvertindamas retrospektyviosios bibliografijos poreikių specifiką nuo 2002 m. kuria savo autoritetinių įrašų duomenų bazę *CERL Thesaurus*. Šioje duomenų bazėje telkiami senųjų monografiinių leidinių, leistų iki XIX a. vidurio, leidybos ir spausdinimo vietų, leidėjų ir spaustuvinių pavadinimų, asmenvardžių ir kolektyvų formų bei išgalvotų pavadinimų lotynų ir kitomis kalbomis įrašai. *CERL Thesaurus* sutelkta 1,57 mln. autoritetinių įrašų. Lietuvos atminties institucijos šioje iniciatyvoje nedalyvauja ir savų duomenų šiai duomenų bazei neteikė²⁹.

CERL buvo vienas iš pirmųjų, pradėjusių naudoti saityno sąsajas, siekiant mokslininkams teikti prieigą prie integruotų bibliografinių išteklių³⁰. CERL Retrospektyviosios bibliografijos darbo grupės iniciatyvos grąžino akademinį interesą tirti šią bibliografinės veiklos kryptį, skatino skirtingų Europos šalių specialistus dalintis gerosios patirties praktikomis. Reikšmingi pokyčiai vyksta ir CERL administruojamose retrospektyviosios bibliografijos duomenų bazėse, tad juos reikėtų aptarti plačiau.

2023 m. įvyko CERL organizuota mokslinė konferencija „Retrospektyviosios bibliografijos ir Europos spausdintinės kultūros iki 1830 m. – iššūkiai ir perspektyvos skaitmeniniame amžiuje“ (angl. „Retrospective Bibliographies and European Print Cultures to 1830 – Challenges and Perspectives in the Digital Age“). Konferencijos pagrindu išleistame leidinyje nagrinėjama Europos šalių patirtis rengiant nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos išteklius. Šie ištekliai remiasi šiuolaikiniais katalogavimo principais, knygos istorijos tyrimais

Barbara B. VIAF (Virtualus tarptautinis autoritetinis failas): Vokiečių bibliotekos ir Kongreso bibliotekos vardų autoritetinių failų susietis. *Bibliografija*, 2009 (2007), p. 132–139. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.487>; SKAČKAUSKIENĖ, Roma. Katalogavimo skyrius: dešimtmečio darbai. *Bibliotekininkystė*, 2010, [nr.] 2009, p. 71–72; Lietuvoje kuriami autoritetiniai įrašai – VIAF sistemos dalis. *Lnb.lt* [interaktyvus]. 2018, lapkričio 22. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/naujienos/3700-lietuvoje-kuriami-autoritetiniai-irasai-viaf-sistemos-dalis>>.

- 29 *CERL Thesaurus*. Prieiga per internetą: <https://data.cerl.org/thesaurus/_search>; *Files in the CERL Thesaurus*. Prieiga per internetą: <https://www.cerl.org/resources/cerl_thesaurus/contents>.
- 30 VERSPRILLE, Ingeborg; LEFFERTS, Marian; DONDI, Cristina. The Consortium of European Research Libraries (CERL): twenty years of promoting Europe's cultural heritage in print and manuscript. *Zeitschrift für Bibliothekskultur*, 2014, Nr. 1, p. 30–40.

ir naujomis skaitmeninės aplinkos galimybėmis³¹. Marieke van Delft³² nagrinėjo nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją iš istorinės ir tarptautinės perspektyvos. Autorė pabrėžė, kad būtina didinti supratimą apie retrospektyviąją bibliografiją, jos reikšmę šiuolaikinėms tyrimų infrastruktūroms bei nacionalinių bibliotekų duomenų tarpusavio sąveikai, taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad bibliografiniai duomenys turi pakartotinio panaudojimo potencialą ir galimybę įtraukti vartotojus į nuoseklų duomenų praturtinimą.

Marian Lefferts detaliai analizavo technines ir turinio sąsajas CERL HPB duomenų bazėje³³. Duomenų bazė susijungia su CERL tezauru, kuris apima buvusių knygų savininkų vardus, sukurtus CERL proveniencijų skaitmeniniame archyve. Tai specialiai sukurta duomenų bazė, skirta įrašyti ir ieškoti XV a. spausdintų knygų požymių arba jų egzempliorių specifinių fizinių bruožų, atsiradusių dėl gamybos ar nuosavybės. Ši bazė naudoja proveniencijų skaitmeninį archyvą ir jungiasi prie CERL tezauro, taip pat gauna bibliografinę informaciją iš Inkunabulų trumpų antraščių katalogo, kuris naudoja knygų požymių duomenų bazę ir pan. Po naujausio sistemos atnaujinimo per API palaikomi susietieji atvirieji duomenys. CERL pasirengęs suteikti daugiau struktūros HPB duomenų bazei, sugrupuodamas katalogų įrašus su susijusiais įrašais iš retrospektyviųjų bibliografijų. Tačiau tam į HPB reikia įtraukti daugiau įrašų iš nacionalinių retrospektyviųjų bibliografijų, kurie turi jose naudojamus identifikatorius.

31 TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, 212 p. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.

32 VAN DELFT, Marieke. Retrospective National Bibliographies in Historical and International Perspective. Challenges and Possibilities. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 1–13 [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.

33 LEFFERTS, Marian. Consortium of European Research Libraries Catalogue Records and Bibliographic Records in the Heritage of the Printed Book Database and the AMPLE Data Environment. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 15–24 [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.

Wacławas Waleckis ir Stanisławas Siess-Krzyszczkowski aktualizuojami Estreicherio elektroninę duomenų bazę pateikia jos struktūros aprašymą iš šalies ir užsienio vartotojo perspektyvos³⁴. Analizuojant duomenų bazės plėtros poreikius, bus sukurtos dvi papildomos išorinės sistemos, išplečiančios esamą funkcionalumą. Specializuotas dalykinis katalogas bus skirtas bibliografinio aprašo paieškai pagal temines kategorijas ten, kur pagal antraštes atliekama paieška yra ribota. Bendras asmenų registras apims visus duomenų bazėje minimų asmenų vardus, įskaitant ir tuos, kurie minimi netiesiogiai ir nėra įvardyti.

Flavia Bruni ir Elena Ravelli nagrinėja dvi atskiras, tačiau susijusias bibliografinių duomenų bazes³⁵. Italijos Renesanso knygų leidybos tyrimams skirtoje duomenų bazėje detalizuojamas kiekvienas egzempliorius, rengiami detalūs spaustuvinių autoritetiniai įrašai, fiksuojami ne tik bibliografiniai, bet ir materialiniai leidinių požymiai, todėl naudojamas išplėstinis metaduomenų modelis, pritaikytas seniesiems leidiniams, ypatingą dėmesį skiriant spaudos paveldui. Tuo tarpu jungtiniame kataloge atskiri egzemplioriai sujungti į vieną įrašą. Skiriasi autoritetinių įrašų struktūra ir bibliografinių duomenų pateikimo apimtis, naudojamas standartizuotas duomenų modelis, atitinkantis tarptautinius katalogavimo standartus (pvz., ISBD), todėl paprastai leidiniui rengiamas vienas įrašas, o ne detalizuojami atskiri egzemplioriai, beveik neskiriama dėmesio leidinių materialiems požymiams. Šios abi sistemos buvo plėtojamos atskirai ir naudojo skirtingas katalogavimo praktikas, tačiau šiuo metu vyksta duomenų integravimas ir bandymas suderinti bibliografinius ir autoritetinius duomenis, kad tarp jų vyktų mainai ir būtų išvengta dubliavimo. Skirtingomis koncepcijomis ir duomenų modeliais parengtas duomenų bazes siekiama suderinti bendroje skaitmeninės bibliotekos duomenų sistemų arba duomenų

34 WALECKI, Wacław; SIESS-KRZYSZKOWSKI, Stanisław. On the Estreichers' Bibliography as a Research Tool and as a Historic Object. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 83–89. [žiūrėta 2025 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.

35 BRUNI, Flavia; RAVELLI, Elena. When EDIT16 met SBN: Behind the Scenes of the Latest Developments of the Online Bibliography of Sixteenth-Century Italian Books. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 83–89. [žiūrėta 2025 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.

šaltinių tarpusavyje susijusioje aplinkoje. Nepaisant retrospektyviosios bibliografijos duomenų integracijos į Italijos jungtinį katalogą, ji buvo pertvarkyta ir tapo portalu, kuriuo dėl jo struktūros, paieškos galimybių ir išsamių duomenų naudojasi bibliografai, knygos istorijos tyrėjai.

Bandymų integruoti įvairius katalogus rezultatai rodo skirtumus tarp teorijos ir praktikos. Jei kiekvienas rinkinys būtų aprašytas naudojant standartinės katalogavimo taisykles, integracija būtų lengvesnė. Visi projektai rodo, kad trūksta unikaliajo identifikatoriaus seniau spausdintiems leidiniams, tokio kaip tarptautinis standartinis fingerprintas. Jeigu toks elementas egzistuotų, knygų bibliografiniai aprašymai galėtų būti sujungti be klaidų rizikos, o bibliotekos galėtų dalintis antraštėmis ir nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenų bazės administravimas būtų lengvesnis. Identifikavimui taip pat būtų naudinga, jei pagrindinių puslapių (viršelio puslapio, kolofono) vaizdai būtų sujungti su visais aprašymais. Naudojant naujas vaizdų atpažinimo technologijas, šie vaizdai taip pat galėtų padėti identifikuoti identiškus egzempliorius iš skirtingų bibliotekų. Tuomet užsienio bibliotekose esantys leidiniai galėtų būti susieti su tos šalies nacionaline bibliografija ir atsirastų patikima pasaulinė tarptautinė bibliografija, siūlant internetinį šaltinį nacionaliniams ir tarptautiniams ryšiams³⁶.

Pastebima, kad, nesant vienodos metodologijos, knygos gali būti aprašytos keliuose nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos kataloguose. Todėl dažnu atveju ieškant knygų su viena ar kita leidimo vieta arba tam tikra kalba, tikėtina, rezultatai bus gauti tiek Vokietijos, tiek Nyderlandų, Lenkijos ar kitos šalies duomenų bazėse. Kadangi nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos objektas peržengia vienos šalies, teritorijos ar kalbos ribas, akcentuojama tarptautinio bendradarbiavimo būtinybė³⁷.

Nepaisant jau taikomų bibliografinio aprašo ir katalogavimo standartų, į nacionalinę retrospektyviają bibliografiją siūloma naujai pažvelgti RDA kontekste (angl. *Resource Description and Access*). Nacionalinės retrospektyviosios

36 VAN DELFT, Marieke. *In Search of the Past: The International Dynamics of Retrospective National Bibliographies*. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1818782/FULLTEXT01.pdf>>.

37 VAN DELFT, Marieke. Retrospective National Bibliographies in Historical and International Perspective. Challenges and Possibilities. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 1–13 [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.

bibliografijos yra vertingos dėl aiškiai apibrėžtos apimties, griežtos redakcinės kontrolės, nuoseklumo ir patikimumo. Todėl RDA veikiančioje bibliografinių duomenų sistemoje nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenys gali atlikti svarbų vaidmenį kūrinių ir išraiškos lygmenyje. Taip pat jie gali būti patikimi šaltiniai, teikiantys nacionalinių autorių vardus ir kūrinių pavadinimus, susiklosčiusius per daugelį dešimtmečių ar šimtmečių, t. y. teikti autoritetinius duomenis apie autorių vardus ir kūrinių pavadinimus. Apraiškos lygmeniu suteikti nacionalinių retrospektyviųjų bibliografijų standartiniai numeriai būtų laikomi autoritetiniais apraiškos identifikatoriais, iki kol buvo įvestas ISBN. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos įrašus siūloma žymėti kaip aukšto lygio autoritetinius įrašus. Jie gali praturtinti autoritetinių įrašų failus ir tezaurus standartizuotais leidėjų, spaustuvininkų ir kitų asmenų vardais. Tokie duomenys leistų susieti įrašus su kitais duomenų šaltiniais bei skaitmeninėmis spaudinių kopijomis³⁸.

Vis dažniau nacionalinė bibliografija traktuojama kaip kultūros paveldo dalis, kaip duomenų rinkinys, kuriuo naudojantis galima atlikti literatūros, kultūros, istorijos, knygotyros, leidybos ir kt. mokslinius tyrimus. Bibliografinių duomenų mokslas pristatomas kaip nauja koncepcija statistinei bibliografinių duomenų analizei, atliekant duomenimis grįstus tyrimus. Tai naujas bibliografinių duomenų naudojimo kiekybiniais tyrimams konceptualizavimas, siūlantis metodus tvarkyti duomenis. Parengti metaduomenys traktuojami kaip pakankamai didelis masyvas, jį tyrinėjant naujai sukurtais bibliografinių duomenų mokslo įrankiais galima ne tik nustatyti nacionalines leidybos tradicijas, bet ir atlikti lyginamuosius tyrimus bei įvertinti bendras leidybos istorijos tendencijas. Dokumentinio paveldo skaitmeninimas suteikė naujų galimybių atvirai dalytis tyrimų duomenimis ir analizės metodais, o nauji duomenų apdorojimo metodai pasitelkiant mašininio mokymosi technikas gali padėti suderinti skirtingų duomenų bazių duomenis³⁹.

Pateikta analizė leidžia suprasti retrospektyviosios bibliografijos duomenis kaip vertingą spausdintinio kultūros paveldo rinkinį, kuris turi tarptautinio bendradarbiavimo potencialą ir vertę spausdintinio paveldo apskaitoje ir tyrimuose.

38 FABIAN, Claudia. RDA as a New Starting Point for International Cooperation: Retrospective National Bibliographies and Medieval Manuscripts. *Cataloging & Classification Quarterly*, 2016, vol. 54, no. 5–6, p. 338–349.

39 LATHI, Leo; MARJANEN, Jani; ROIVAINEN, Hege; TOLONEN, Mikko. Bibliographic Data Science and the History of the Book (c. 1500–1800). *Cataloging & Classification Quarterly*, 2019, vol. 57, no. 1, p. 5–23.

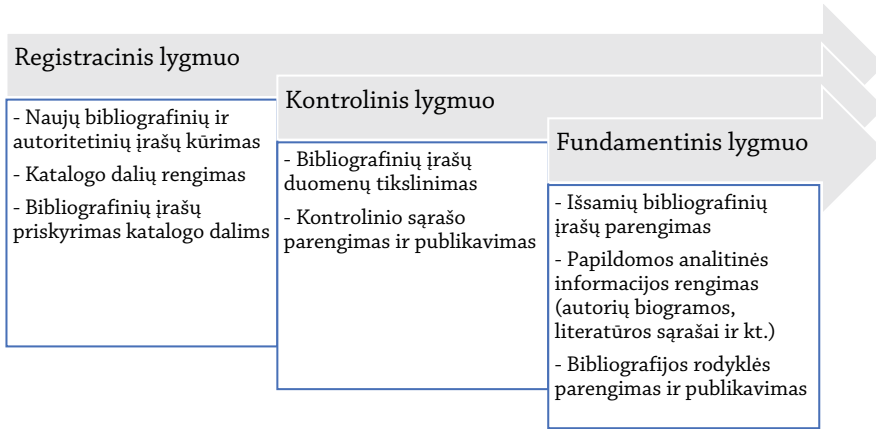
LIETUVOS NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS RENGIMO MODELIS

NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS IŠTEKLIŲ PAKOPINIS KOKYBINIS RENGIMO MODELIS IR DUOMENŲ IŠSAMUMAS. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų užsienio šalių, nuo XIX a. retrospektyviosios bibliografijos ištekčiai buvo rengiami etapiškai (žr. 1 pav.). Pirma, iš įvairių publikuotų ir nepublikuotų šaltinių surenkama pirminė registracinė informacija apie įvairias spaudinių rūšis. Prioritetas įprastai teikiamas spaudai nacionaline kalba ir šalies teritorijoje išleistai spaudai. Pirminė informacija ilgą laiką buvo sisteminama korteliniuose kataloguose. Kortelinius katalogus XX a. pabaigoje pakeitė elektroniniai bibliotekų katalogai ir specializuoti bibliografijos duomenų bankai. Atsirado galimybė ne vien kaupti, bet ir viešinti bei dalintis surinkta informacija.

Antra, surinkus tam tikros temos kritiškai reikšmingą bibliografijos duomenų rinkinį parengiamas kontrolinis sąrašas. Sąrašų poreikį diktuoja siekis operatyviai atliepti informacijos vartotojų interesus, paskatinti diskusijas dėl sutelktų bibliografinių duomenų atrankos, patikimumo ir kt. Kontrolinio sąrašo bibliografinių duomenų išsamumas gali skirtis, tai priklauso nuo ilgalaikio perspektyvinio retrospektyviosios bibliografijos tyrimų programos įgyvendinimo, duomenų apimties, pasirinkto analizės objekto, skiriamų lėšų leidybai ir kt. Nepaisant pasitaikančių metodinių skirtumų, kontrolinio sąrašo rengimo metu įprastai siekiama *de visu* būdu peržiūrėti bibliografuojamus leidinius, pagal naujausius standartus patikslinti leidinio bibliografinius duomenis, surinkti bibliografinę istoriją, peržiūrėti didžiųjų bibliotekų fondus ir sužymėti išlikusius egzempliorius, nustatyti ir fiksuoti skaitmenintus egzempliorius. Naujai nustatyti duomenys tvarkomi bibliotekų informacinėje sistemoje, todėl kontrolinio sąrašo rengimas sukuria sąlygas ir registracinių bibliografinių duomenų atnaujinimui, jų tikslinimui ir plėtimui.

Kontrolinio sąrašo rengimo metu įprastai nesprenžiami sudėtingesni leidybos istorijos klausimai, todėl į bibliografinius išteklius atrenkama daugiau abejotinų duomenų, spėjimų, neskubama atmesti jau surinktų duomenų. Tikimasi, kad tokiu būdu išviešinus surinktus duomenis tyrėjai išanalizuos pateiktus šaltinius ir kitame bibliografijos rodyklės rengimo etape sutelktomis jėgomis bus patikimiau išspręsti sudėtingesni atvejai.

Trečia, lietuviškojoje tradicijoje retrospektyviosios bibliografijos rengimui kokybiškai pereinant iš kontrolinio į fundamentinį lygmenį susiformavo maksimalaus išsamumo interesas, realizuojamas nacionalinės retrospektyviosios bi-

1 PAV. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos išteklių kokybinis rengimo modelis. Sudarė T. Petreikis.

bibliografijos daugiadalėse *Lietuvos bibliografijos* rodyklėse. Publikuojant *Lietuvos bibliografijos* leidinius parengiamas išsamus ir detalus leidinių bibliografinis aprašas, išaiškinami autoritetiniai duomenys. Rengėjai pakartotinai *de visu* siekia peržiūrėti visus išlikusius egzempliorius, juos išanalizuoti tipografiškai, surinkti publikuotą ir nepublikuotą bibliografinę informaciją, sutelkti pagrindinę informaciją apie tyrimus ir archyvinius dokumentus, sudėtingesnius sprendimus lydi bibliografo komentarai, nustatomi leidinių saugotojai, suskaičiuojami išlikę egzemplioriai, parengiamos lietuvių ir Lietuvos autorių biogramos, surenkama pagrindinė literatūra apie autorių. Kiekvienu analizuojamo objekto atveju atliekamas išsamus bibliografinis ir biografinis mikrotyrimas. Dėl aukštų reikalavimų *Lietuvos bibliografijos* leidiniams perėjimas iš kontrolinio į fundamentinį pažinimo lygmenį užtrunka dešimtmečius⁴⁰. Fundamentalus išsamumo siekis retai aptinkamas užsienio šalių patirtyje rengiant retrospektyviosios bibliografijos išteklius, tai galėjo sau leisti tik mažų šalių nacionalinės bibliografijos tarnybos.

NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS DUOMENŲ PRIEIGA. Lietuvoje bibliografinių duomenų nuotolinės prieigos klausimas buvo sprendžiamas centralizuotai: 1997 m. sukurtas Nacionalinės

⁴⁰ Pvz., 1977 m. išleidus kontrolinį sąrašą „Knygos lietuvių kalba, 1905–1917“, jo pagrindu rodyklė *Lietuvos bibliografija. Serija A, Knygos lietuvių kalba. T. 3, 1905–1917* pradėta leisti 2006 m., o galutinai baigta tik 2023 m.

bibliografijos duomenų bankas (NBDB), kuris veikė kaip Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) posistemė. Šios posistemės atsiradimą nulėmė du aspektai: 1) nacionalinės bibliografijos įrašų suvokimas kaip ilgalaikio saugojimo objektų, turinčių tautos kultūros paveldo statusą, ir 2) siekis surinkti žinias apie bibliografinę entitetą, nepriklausomai nuo jų saugojimo vietos⁴¹. NBDB telkė nacionalinės perspektyviosios, einamosios ir retrospektyviosios bibliografijos duomenis, buvo rengiamos Bibliografinių įrašų (BI), Autoritetinių įrašų (AI) ir Faktografinių duomenų bazės, vykdoma leidybinė veikla⁴². Kadangi NBDB duomenų sparčiai daugėjo, retrospektyviosios bibliografijos duomenims tvarkyti ir jų paieškai pagerinti pradėtos kurti katalogo dalys. Jos buvo formuojamos atsižvelgiant į einamuosius poreikius ir retrokonversijos šaltinius: bibliografinių duomenų tipologinis ir chronologinis struktūravimas vykdytas remiantis jau publikuotų *Lietuvos bibliografijos* serijos A tomų ir kontrolinių sąrašų sandara, atsižvelgiant ir į planuojamus rengti bibliografinius leidinius. Katalogo dalių atsiradimas palengvino ir anksčiau išleistų rodyklių taisymų ir papildymų rengimą.

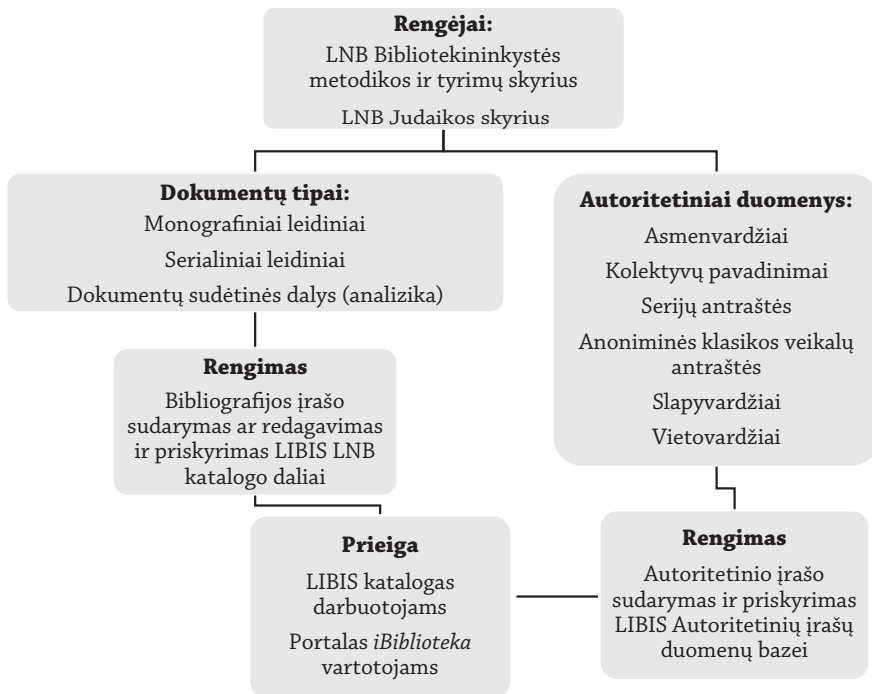
Nacionalinei bibliotekai 2021 m. įgyvendinus trečiąją LIBIS modernizaciją NBDB plėtojimo koncepcijos atsisakyta. Sujungti visi LIBIS bibliotekų katalogai, pereita nuo atskirų bibliotekų katalogų prie vieno katalogo su vienu bibliografiniu įrašu. NBDB sujungtas su LNB katalogu, šių subendrintų duomenų valdytoja išliko Nacionalinė biblioteka. Sujungti nacionalinės bibliografijos duomenys turėjo būti pritaikyti prie pakitusių LIBIS katalogavimo reikalavimų. Tyrimo metu nenustatyta, kad nacionalinės bibliografijos įrašai išsaugojimo dokumentinio paveldo statusą ir būtų užtikrintas jų ilgalaikis išsaugojimas. Keičiasi požiūris ir į pastabas apie egzempliorių ypatumus: LIBIS bibliotekos gali teikti daugiau komplektavimo duomenų apie turimų egzempliorių išskirtinumą (proveniencijos, būklė ir t. t.). Šie duomenys nelaikomi aktualia nacionalinės bibliografijos informacija, bet ja pildomi įrašai.

Po LIBIS modernizacijos NBDB buvusios katalogo dalys LIBIS LNB kataloge išsaugotos, tikslinti jų pavadinimai, sukurta ir naujų katalogo dalių. Po sujungimo ženkliai išaugo ir bendras katalogo dalių skaičius – iki 96. Šiuo metu neiškaiuojant analizikai skirtų LIBIS LNB katalogo dalių nacionalinės retrospek-

41 BULAVAS, Vladas; VARNIENĖ, Regina. Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema: istorija ir plėtros perspektyva. *Knygotyra*, 2003, t. 40, p. 289.

42 VARNIENĖ-JANSSEN, Regina. Publikuotų dokumentų sklaidos skaitmeninėje erdvėje metodologiniai ir technologiniai aspektai: Nacionalinės bibliografijos duomenų banko pridedamoji vertė. *Informacijos mokslai*, 2016, t. 75, p. 62.

tyviosios bibliografijos interesams tarnauja 24 katalogo dalys. Katalogo dalių pavadinimuose išryškinant skirtumus tarp lietuviškos ir nelietuviškos spaudos bibliografinių išteklių jos pradedamos siejamąja antrašte „Nacionalinė bibliografija“ arba pradžios žodžiu „Lietuvos...“. Pirmu atveju katalogo dalys žymi lietuviškos spaudos bibliografinius šaltinius, antru – nelietuviškos. Anksčiau daug diskutuota dėl *nacionalinės bibliografijos* sampratos, buvo laikomasi pozicijos, kad Lietuvos atveju *nacionalinė bibliografija* turi apimti ir nelietuvišką Lietuvos spaudą⁴³. Taip ir buvo, kai viskas natūraliai tilpo NBDB, skyrėsi ir katalogo dalių pavadinimai. Po LIBIS modernizacijos pervadinant katalogo dalis požiūris keitėsi, ieškota naujų išeičių. Katalogo dalims suteikiant naujus pavadinimus atsižvelgta ir į tai, kad artimoje ateityje neplanuojama, jog Lietuvos spaudos ne lietuvių kalba kontroliniai sąrašai kada nors pasieks fundamentinį lygį ir taps *Lietuvos bibliografijos* serijų D ir E dalimis, todėl ir „Nacionalinės bibliografijos“

2 PAV. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos išteklių rengimo principinė loginė schema. Sudarė T. Petreikis.

43 Ten pat, p. 60.

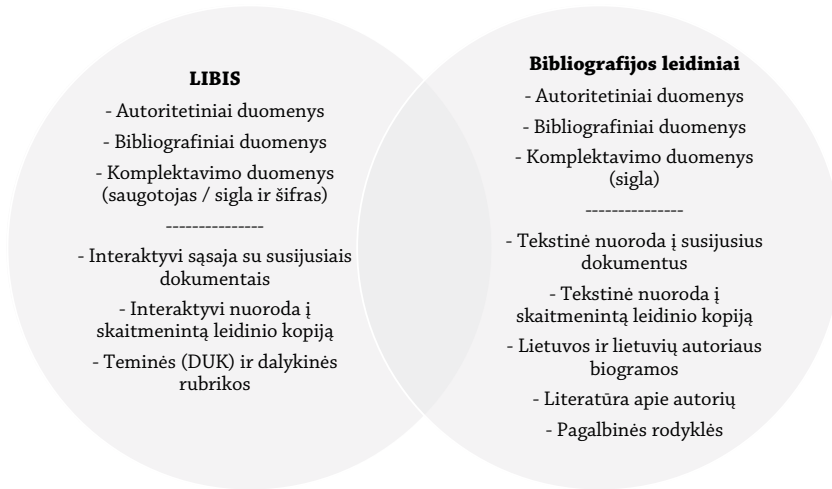
dėmuo katalogo dalių pavadinimuose natūraliai žymi arba ateityje žymės fundamentinės analizės siekį (žr. 2 pav.).

Natūralu, kad LIBIS LNB kataloge esantis didelis dalių skaičius vartotojams kiek apsunkina tikslią nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenų paiešką, bet žinant jų sudarymo principus galima lengviau surasti reikiamus duomenis ir įvertinti jų parengimo kokybę. Katalogo dalyse esantys įrašai *in corpore* ar pagal pasirinktus kriterijus gali būti sutrumpinta forma išeksportuoti MS Word ir PDF formatais. Šis LIBIS funkcionalumas išskirtinai vertingas: daugelyje Lietuvos ir užsienio šalių (pvz., CERL HPB, Lietuvos akademinų bibliotekų) bibliografijos duomenų bazių galima vykdyti tik paiešką pagal nustatytus kriterijus, be galimybės sugeneruoti visus katalogo dalių įrašus. Sugeneravus paieškos rezultatus išsamesni bibliografiniai įrašai atsispindi ISBD kortelėje ir UNIMARC. ISBD kortelės šablonas redaguojamas, UNIMARC – ne, todėl atvaizduojamų duomenų išsamumas gali skirtis.

Keliapakopė nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimo sistema užtikrina išteklių prieigos operatyvumą, laiduoja jų patikimumą ir išsamumą, atveria skirtingus duomenų vartojimo būdus, prisitaiko prie kintančios vartotojų informacijos ieškos elgsenos. Greitos informacijos paieškos poreikį tenkina *iBiblioteka*, o nuoseklios – bibliografijos rodyklės ir kontroliniai sąrašai. Derinant informacinių bibliografijos duomenų bazių ir publikavimo poreikius atsiranda ir vidinių prieštaravimų, kylančių iš skirtingų bibliografijos išteklių paskirties ir prigimties. Šiuo metu nė vienas bibliografinis išteklius vartotojams neteikia visos maksimalios informacijos apie nacionalinės bibliografijos objektus, todėl būtina aptarti esminius šaltinių privalumus ir skirtumus (žr. 3 pav.).

Esminiai bibliografinių duomenų turinio pateikimo skirtumai portale *iBiblioteka* ir bibliografijos leidiniuose:

1. Bibliografinių įrašų turinio atskleidimas UDK ir dalykinėmis žodžių rubrikomis papildomai pateikiamas LIBIS. Leidiniuose taikomas abėcėlinis įrašų rikiavimas.
2. Keblumų kelia kontrafakcinių duomenų paieška ir pateikimas LIBIS. Kontrafakcijų bibliografiniame apraše publikavimo duomenys (leidimo vieta, leidėjas, leidimo laikas) perrašomi ir fiksuojami kaip šaltinyje (UNIMARC, laukas 210), o pastabos apie tikruosius duomenis žymimos pastaba (UNIMARC, laukas 306). Paieška LIBIS remiasi kontrafakciniais duomenimis, tad rezultatai nėra tikslūs taikant chronologines paieškos žymas.
3. Nuo 1998 m. nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos leidiniuose atsisakyta teikti tikslus registruotų leidinių šifrus, nurodomas tik saugo-

3 PAV. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenų portale *iBiblioteka* (LIBIS) ir bibliografijos leidiniuose palyginimas. Sudarė T. Petreikis.

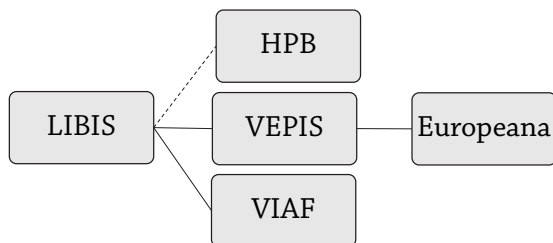
- tojas įrašuose žymint siglą (sutartinis žymuo). UNIMARC formatu (laukas 990) prieinamuose įrašuose nurodomos siglos ir šifrai, bet informacija be išorinio siglų sąrašo ar specialaus funkcionalumo neinformatyvi.
4. Informacija apie skaitmenintus išteklius bibliografijos leidiniuose įprastai teikiama sutrumpinta arba visiškai neteikiama, o LIBIS dažnu atveju teikiama tiksli internetinė nuoroda.
 5. Nors biografinė informacija (biogramos) apie Lietuvos ir lietuvių autorius ir nėra bibliografinio aprašo elementas, *Lietuvos bibliografijos* serijos A rengimo koncepcijoje biografistikai buvo skiriama daug dėmesio. Rengėjai kitos išeities ir neturėjo, kadangi daug mažai žinomų pavienių kūrėjų negalėjo susilaukti enciklopedininkų dėmesio. Taigi rengėjai patys rengė autorių biogramas. Bibliografinio tyrimo metu kaupiami kūrėjų biografiniai duomenys palengvina jų sutelkimą ir perteikimą, taip pat užtikrina autoritetinių duomenų tinkamą panaudojimą.
 6. Bibliografijos rodyklės pagal nusistovėjusią praktiką ir iškylančius naujus poreikius aprūpinamos pagalbinėmis rodyklėmis (asmenvardžių, vietovardžių, publikavimo vietų, spaustuvių, kolektyvų ir kt.). Pagalbinės rodyklės užtikrina bibliografijos leidinių funkcionalumą ir garantuoja daugiaaspektę duomenų paiešką, kurios negali patenkinti *iBibliotekos*

bendrieji paieškos funkcionalumai (pvz., komplikauta dokumentų paieška pagal leidybos ir spausdinimo vietą).

Aptarti esminiai publikuotų bibliografijos išteklių ir portalo *iBiblioteka* funkcionalumai bei teikiamų duomenų skirtumai leidžia daryti išvadą, kad vartotojai turi kritiškai vertinti savo informacinius poreikius ir pagal juos pasirinkti tinkamiausią paieškos strategiją.

LIETUVOS NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS DUOMENŲ INTEGRACIJOS Į NACIONALINIUS IR TARPTAUTINIUS DUOMENŲ TINKLUS BŪDAI

Bibliografinių duomenų pakartotinis naudojimas ir mainai yra vienas iš pagrindinių standartizacijos lūkesčių, todėl nacionalinės bibliografijos tarnybos stengiasi įvairiais būdais keistis sukauptais duomenimis. Lietuvos nacionalinė biblioteka dalyvauja tarptautinėse iniciatyvose ir nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenis atveria užsienio duomenų bazėms (žr. 4 pav.).

4 PAV. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenų iš LIBIS pateikimas CERL HPB duomenų bazei, skaitmeninto kultūros paveldo portalams VEPIS (*ePaveldas*) ir *Europeana* bei tarptautinei autoritetinių duomenų bazei VIAF. Sudarė T. Petreikis.

HPB DUOMENŲ BAZĖ. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka 2002 m. pasirašiusi sutartį su Europos mokslinių bibliotekų konsorciumu (CERL) ir tapusi tikrąja nare įgavo galimybę atverti nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenis Bendrajai Europos senųjų spaudinių kompiuterinei duomenų bazei (HPB – *Hand Press Book*⁴⁴). Ši duomenų bazė pradžioje kaupė bibliografinius duomenis apie Europoje rankinėmis staklėmis

44 Prieiga per internetą: <<https://kxp.k10plus.de/DB=1.77/>>.

spausdintus leidinius iki 1830 m., vėliau chronologiją gerokai praplėtė: ji šiuo metu kai kada siekia net 1990 m. Duomenų chronologija priklauso ir nuo jų tiekėjo. Nacionalinė biblioteka UNIMARC formatu parengė ir 2003 m. išsiuntė HPB bibliografinius duomenis 1547–1830 m. knygų lietuvių kalba, XVIII a. Lietuvos knygų lenkų kalba ir 1799–1830 m. Lietuvos knygų hebrajų kalba. Pagrindą sudarė *Lietuvos bibliografijos* rodyklės ir kontroliniai Lietuvos lenkų ir hebrajų kalbomis sąrašai⁴⁵. Šiuo metu visi LNB perduoti duomenys HPB duomenų bazėje yra prieinami, bet nebeįdomi, kadangi LNB nebėra CERL narė.

VEPIS (*ePAVELDAS*) IR *EUROPEANA*. Sekant užsienio šalių pavyzdžiu Lietuvoje nuo 2005 m. formavosi poreikis savarankiškai kurti skaitmeninto kultūros paveldo informacines sistemas. Skaitmenintą dokumentinį paveldą lydi patikimi bibliografiniai duomenys, todėl buvo būtinas bibliografų įsitraukimo į skaitmeninimo veiklą planavimas ir įgyvendinimas. Svarbus postūmis planuoti ir įgyvendinti dokumentinio paveldo skaitmeninimą buvo 2008 m. baigta *Lietuvos bibliografijos* serijos A retrokonversija ir įsibėgėję kiti retrospektyviosios bibliografijos darbai. Kuriant 2012 m. startavusią Virtualią elektroninio paveldo informacinę sistemą (VEPIS; portalas *ePaveldas*) atsižvelgta į nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengėjų kūrėjams perduotus duomenis apie: 1) knygas lietuvių kalba (1547–1863), 2) knygas lietuvių kalba (1864–1904), 3) XVI–XVII a. Lietuvos lotyniškas knygas, 4) XVI–XVIII a. Lietuvos lenkiškas knygas, 5) lietuvišką periodinę spaudą (iki 1940 m.)⁴⁶.

VEPIS keliamas tikslas – sutelkti įvairaus turinio, paskirties ir skirtingos priklausomybės skaitmenintus Lietuvos kultūros paveldo objektus, sukurti naujus informacijos ieškos ir analizės įrankius⁴⁷. VEPIS buvo kuriama kaip universali Lietuvos kultūros paveldo reprezentavimo sistema, todėl jos plėtojimo koncepcijoje nors ir buvo remiamasi aptartais retrospektyviosios bibliografijos duomenimis, vis dėlto tiesiogiai nebuvo atsižvelgiama į jos poreikius, nenumatytas LIBIS ir VEPIS ilgalaikis sąveikos mechanizmas, vykdyta gana didelė skaitmeninamų objektų atranka. Yra žinoma, kad atsižvelgiant į Lietuvos retrospektyviosios bibliografijos duomenis *ePaveldui* buvo suskaitmeninta

45 SAVICKIENĖ, Virginija; STABRAUSKIENĖ, Roma. Lietuvos nacionalinė biblioteka Europos mokslinių bibliotekų konsorciуме. *Tarp knygų*, 2004, nr. 4 (balandis), p. 14–16.

46 SAVICKIENĖ, Virginija; BARANAUSKIENĖ, Milda. Nacionalinė bibliografija ir retrokonversijos projektai. *Bibliotekininkystė*, 2010, [nr.] 2009, p. 80.

47 VARNIENĖ-JANSSEN, Regina; LAUŽIKAS, Rimvydas; VAITKEVIČIUS, Vyktintas; JUŠKUS, Jonas. Skaitmeninto kultūros paveldo vientiso turinio kūrimo strateginiai, metodologiniai ir techniniai sprendimai: lietuviškoji koncepcija. *Bibliografija*, 2013, [nr.] 2010–2011, p. 43–55.

daugiau nei 3,2 mln. knygų, periodinių leidinių ir smulkiųjų spaudinių puslapių. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas lietuviškoms knygoms ir periodinei spaudai, mažiau skaitmeninta knygų lotynų ir lenkų kalbomis bei periodinių leidinių ne lietuvių kalba⁴⁸. LIBIS bibliotekų *ePaveldui* teikiamus skaitmenintus objektus turėtų lydėti nacionalinės bibliografijos rengėjų parengti bibliografiniai duomenys. Tokiu atveju nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenų vartotojai per bibliografinio įrašo duomenyse esančią internetinę sąsają iš portalo *iBiblioteka* gali tiesiogiai patekti į portalą *ePaveldas* ir atvirksčiai. LIBIS sąsajos su VEPIS kurtos dviem būdais:

- 1) per UNIMARC 856 lauką. Formuojama tiesioginė interaktyvi nuoroda į skaitmenintą objektą *ePavelde*. Nuorodos *iBibliotekoje* vartotojams nesunkiai atpažįstamos ir atvaizduojamos tiek paieškos rezultatų sąrašė, tiek ir išplėstiniame įrašė. Šiuo būdu nuorodos kuriamos tik tiems skaitmenintiems objektams, kurių tiekėjai VEPIS yra LIBIS tinklo bibliotekos⁴⁹;
- 2) per UNIMARC 307 lauką. Interaktyvi nuoroda prieinama išplėstinio įrašo ISBD kortelėje ir UNIMARC duomenų atvaizdavime kaip bibliografinio įrašo pastaba apie fizinius duomenis su pradžios žodžiais „Taip pat prieinama: ...“. Šiuo būdu LIBIS kuriamos nuorodos tiems skaitmenintiems objektams, kurių tiekėjai VEPIS nėra LIBIS tinklo bibliotekos, arba nuoroda veda į kitus skaitmenintų dokumentų portalus⁵⁰.

Taigi, kuo daugiau VEPIS tiekėjų yra LIBIS tinklo bibliotekos, tuo daugiau interaktyvių sąsajų sukuriama tarp VEPIS ir LIBIS. Susiformavo dvi praktikos: 1) kuo dažniau nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengėjai peržiūri sukauptą bibliografinę medžiagą ir 2) kuo vėliau rengiami nauji bibliografiniai įrašai, tuo daugiau atsiranda galimybių bibliografinius įrašus pildyti nuorodomis į VEPIS ir kitus skaitmeninto dokumentinio paveldo archyvus.

Nuo 2018 m. informacija apie portale *ePaveldas* prieinamus objektus pateikiama ir Europos bibliotekų, archyvų ir muziejų skaitmenintų dokumentų portale *Europeana*. Informacijos vartotojų interesai skirtingi, todėl *iBibliotekoje* vartotojai randa išsamesnius skaitmenintų leidinių bibliografinius duomenis ir

48 KVIETKAUSKIENĖ, Skirmantė; STEPONAITIENĖ, Jolita. Projektas „Integralios virtualios bibliotekų informacinės sistemos sukūrimas“ – skaitmeninamų objektų atranka. *Bibliografija*, 2007, [nr.] 2005–2006, p. 97.

49 *LIBIS išteklių įrašų sudarymo vadovas: integruojamasis išteklius*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2022, p. 648.

50 Ten pat, p. 467.

dažnai turi galimybę tiesiogiai patekti į *ePaveldą*, o *ePavelde*⁵¹ ir *Europeanoje* – ženkliai sutrumpintus, bet su tiesiogine galimybe patekti į LIBIS. Ši bibliografinės informacijos mainų sistema tiesiogiai susijusi su LIBIS tinklo bibliotekų indėliu teikiant skaitmenintus objektus VEPIS: kuo daugiau nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos objektų LIBIS tinklo bibliotekos suskaitmenina ir pateikia *ePaveldui*, tuo daugiau abipusių sąsajų sukuriama su nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenimis.

AUTORITETINIAI ĮRAŠAI. Svarbią bibliografinių duomenų mainų dalį sudaro autoritetiniai įrašai: asmenų, kolektyvų, giminių, personažų, teritoriniai arba geografiniai vardai, kūrinių ir išraiškų pavadinimai. Nacionalinėje bibliotekoje Autoritetinių įrašų duomenų bazė kuriama nuo 1993 m. Šie duomenys 1999 m. integruoti į LIBIS ir veikia kaip sudedamoji sistemos dalis. Nacionalinė biblioteka nuo 2018 m. dalyvauja VIAF sistemoje. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenys šioje bazėje atsiskleidžia ne visa apimtimi, o tik tie, kurie patenka į autoritetinių įrašų apibrėžtį ir tenkina VIAF atrankos kriterijus⁵².

IŠVADOS

1. Bendraeuropiniai projektai ir tarptautinės iniciatyvos leidžia traktuoti retrospektyviosios bibliografijos duomenis kaip svarbų spausdintinio kultūros paveldo tyrinėjimo išteklių. Vienos šalys rengia atskiras nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenų bazes, kitos duomenis integruoja į savo šalies jungtinius katalogus, tačiau visos pripažįsta, kad duomenys turi būti išsamūs, vientisi, nuoseklūs, užtikrinti tyrėjų poreikius. Technologiniai pokyčiai reikalauja didesnės atidos renkantis standartus, ypač orientuojantis į duomenų mainus ir integravimą į kitus savo šalies ar tarptautinius bibliografinių duomenų išteklius.
2. Skaitmeninimas ir internetinė duomenų prieiga iš esmės pakeitė nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos funkciją iš registracinės į patikimą ir šiuolaikiniams tyrimų poreikiams pritaikytą priemonę. Sutvarkyti ir standartizuoti bibliografiniai bei autoritetiniai duomenys sudaro sąlygas atlikti

51 Virtualios kultūros paveldo informacinės sistemos nuostatai. 2010-02-08; 2018-08-06 redakcija. *Lnb.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/media/public/apie-nb/veiklos-dokumentai/vepis_nuostatai_2018-08-06.pdf>.

52 Naujausia Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos VIAF duomenų bazei pateiktų duomenų statistika prieinama internetu: <<https://viaf.org/en/contributors?id=LIH>>.

kiekybinius ir kokybinius tyrimus skaitmeninės humanitarikos bei knygotyros srityse, leidžiančius pagrįstai vertinti spaudos produkcijos mastą ir apimtį. Siekiant užtikrinti duomenų patikimumą, citavimo patogumą ir integraciją į susietųjų atvirųjų duomenų tinklą, būtina nuosekliai naudoti pastovius įrašų identifikatorius, taip gali būti užtikrintas spausdintinio paveldo prieinamumas bei sąveikumas.

3. Lietuvoje nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengėjai nepakankamai prisideda prie europinių iniciatyvų kuriant bendrą specializuotą retrospektyviosios bibliografijos infrastruktūrą, kurią realizuoja konsorciumas CERL, kurdamas HPB bibliografinių duomenų bazę ir autoritetinių įrašų duomenų bazę *Thezaurus*. Dalyvavimas šiose iniciatyvose kuria ar galėtų kurti papildomą pridėtinę vertę Lietuvos nacionalinei bibliografijai, tuomet ženkliai pagerėtų atliekamų bibliografinių ir autoritetinių tyrimų sklaida.
4. Lietuvoje susiformavo savita nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimo tradicija, kuriai pagrindą padėjo sovietmečiu Lietuvos TSR knygų rūmuose ir LNB BKC vykdyti darbai. Dirbta sistemiškai, etapiškai, didelis dėmesys skirtas bibliografinės informacijos kokybei. Šios tradicijos laikomasi iki šiol, bet pakitusios technologinės ir organizacinės priemonės koreguoja bibliografinės veiklos darbų viešinimą ir skaitmeninę integraciją į nacionalinius ir tarptautinius katalogus ir duomenų bases. Pastaruoju metu Lietuvoje pereita nuo specializuotų bibliografijos duomenų bankų prie universalių bibliotekinių katalogų. Šis perėjimas atveria naujas retrospektyviosios bibliografijos duomenų panaudos ir sklaidos galimybes, bet kartu rengėjus skatina ir prisitaikyti prie viešųjų bibliotekų interesų, kurie anksčiau niekada nebuvo svarbūs – tikslinė auditorija matyta akademinėje ir profesinėje ar platesnėje kultūros aplinkoje.
5. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenų integracija LIBIS suteikia naujas greitos paieškos galimybes vartotojams, bet šių išteklių prigimtis ir perteikimo specifika nepatenkina nuosekliosios paieškos poreikių. Nacionalinės bibliografijos leidiniai, kuriais yra viešinama sukaupta informacija, nepraranda aktualumo ir funkcinės prasmės. Leidiniai nėra apriboti LIBIS reikalavimų duomenų apimčiai, kiekvienas leidinys turi savitą rengimo tradiciją, duomenų pateikimo išsamumą, juos lydinčius analitinius įrankius, padedančius užtikrinti kryptingą informacijos iešką, realizuojama tiriamoji funkcija. Tad nepaisant to, kaip sėkmingai būtų nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos duomenys integruoti LIBIS ar kituose tarptautiniuose duomenų tinkluose, leidybinė produkcija užtikrina duomenų patikimumą ir jų ilgalaikį išsaugojimą, nepriklausomai nuo besikeičiančios technologinės aplinkos.

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai

Elektroniniai bibliotekų katalogai, skaitmeninės bibliotekos ir registrai

CERL HPB. Prieiga per internetą: <<https://kxp.k10plus.de/DB=1.77/>>.

CERL Thesaurus. Prieiga per internetą: <https://data.cerl.org/thesaurus/_search>.

ePaveldas. Prieiga per internetą: <<https://www.epaveldas.lt/>>.

iBiblioteka. Prieiga per internetą: <<https://ibiblioteka.lt/metis/>>.

Kortelių ir vaizdų katalogas. *Lnb.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://vaizdai.libis.lt/>>.

Retrospektyviosios bibliografijos leidiniai. *Lnb.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://lnb.lt/istekliai/leidiniai/nacionalines-bibliografijos-leidiniai/valstybines-bibliografijos-leidiniai>>.

VIAF. Prieiga per internetą: <<https://viaf.org/en>>.

Metodikos ir norminiai dokumentai

1. LIBIS išteklių įrašų sudarymo vadovas: integruojamasis išteklius. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2022. 768 p. DOI: <https://doi.org/10.51740/mp.57>.
2. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos nuostatai. *Bibliografija*, 2000, nr. [19]99, p. 94.
3. Retrospektyvinės bibliografinės apskaitos programa (iki 2010 metų). *Bibliografija*, 2006, [nr.] 2004, p. 57–60.
4. Virtualios kultūros paveldo informacinės sistemos nuostatai. 2010-02-08; 2018-08-06 redakcija. *Lnb.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/media/public/apie-nb/veiklos-dokumentai/vepis_nuostatai_2018-08-06.pdf>.

Literatūra

1. AKSTINAITĖ-VELIČKIENĖ, Eglė. Spausdintinių ir elektroninių bibliografinių išteklių rengimas Vilniaus universiteto bibliotekoje. *Vilniaus universiteto bibliotekos metraštis*, 2015, p. 157–172.
2. BAGUŠYTĖ, Ringailė. Lietuvių nacionalinės bibliografijos organizacinis etapas (1945–1962). *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 100–118.
3. BAGUŠYTĖ, Ringailė. Lietuvių nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos A serijos „Knygos lietuvių kalba“ rengimo rezultatai. *Bibliografija*, 2001, [nr.] 2000, p. 34–44. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.592>.
4. BARANAUSKIENĖ, Milda. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos kortelinių katalogų ir nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos retrokonversija. *Bibliografija*, 2011, [nr.] 2008–2009, p. 42–45. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.458>.
5. BENNETT, Rick; HENGEL-DITTRICH, Christina; O'NEILL, Edward T.; TILLET, Barbara B. VIAF (Virtualus tarptautinis autoritetinis failas): Vokiečių bibliotekos ir Kongreso bibliotekos vardų autoritetinių failų susietis. *Bibliografija*, 2009, [nr.] 2007, p. 132–139. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.487>.
6. BRUNI, Flavia; RAVELLI, Elena. When EDIT16 met SBN: Behind the Scenes of the Latest Developments of the Online Bibliography of Sixteenth-Century Italian Books. In TKA-CHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 83–89.

- [žiūrėta 2025 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.
7. BULAVAS, Vladas; VARNIENĖ, Regina. Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema: istorija ir plėtros perspektyva. *Knygotyra*, 2003, t. 40, p. 278–302.
 8. FABIAN, Claudia. *National retrospective bibliographies*. IFLA World Library and Information Congress, 78th IFLA General Conference and Assembly, 11–17 August 2012, Helsinki, Finland. Conference Session 212. Cataloguing standards and special collections. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ifla.org/past-wlic/2012/212-fabian-en.pdf>>.
 9. FABIAN, Claudia. RDA as a New Starting Point for International Cooperation: Retrospective National Bibliographies and Medieval Manuscripts. *Cataloging & Classification Quarterly*, 2016, vol. 54, no. 5–6, p. 338–349. DOI: <https://doi.org/10.1080/01639374.2016.1207120>.
 10. JANONIS, Osvaldas. Keletas minčių lietuvių repertuarinės bibliografijos jubiliejaus proga. *Bibliografijos žinios*, 1995, [t.] 1994, p. 131–143.
 11. JANONIS, Osvaldas. *Nacionalinės bibliografijos paraštėje*: bibliografo užrašai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1993. 48 p.
 12. JANONIS, Osvaldas. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos posėdis. *Bibliografija*, 2000, [nr.] [19]99, p. 95–96.
 13. JANONIS, Osvaldas; VARNIENĖ, Regina. Retrospective Bibliography of the Lithuanian Press of the First Half of the XVI–XX Century. *Knygotyra*, 1998, t. 34, p. 364–377.
 14. JEZUKEVIČIENĖ, Irena. Lietuvos bibliografija. Serija C. Istorija ir dabartis. *Tarp knygų*, 2013, nr. 4, p. 15–17.
 15. JONSSON, Gunila. Visuotinė bibliografinė apskaita: retos knygos ir retrospektyvioji nacionalinė bibliografija. *Bibliografija*, 2000, [nr.] [19]99, p. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.611>.
 16. Heritage of the Printed Book Database (HPB). *CERL* [interaktyvus]. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.cerl.org/resources/hpb/main>>.
 17. KVIETKAUSKIENĖ, Skirmantė; STEPONAITIENĖ, Jolita. Projektas „Integralios virtualios bibliotekų informacinės sistemos sukūrimas“ – skaitmeninamų objektų atranka. *Bibliografija*, 2007, [nr.] 2005–2006, p. 94–100. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.509>.
 18. LATHI, Leo; MARJANEN, Jani; ROIVAINEN, Hege; TOLONEN, Mikko. Bibliographic Data Science and the History of the Book (c. 1500–1800). *Cataloging & Classification Quarterly*, 2019, vol. 57, no. 1, p. 5–23. DOI: <https://doi.org/10.1080/01639374.2018.1543747>.
 19. LEFFERTS, Marian. Consortium of European Research Libraries Catalogue Records and Bibliographic Records in the Heritage of the Printed Book Database and the AMPLE Data Environment. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 15–24 [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.
 20. Lietuvoje kuriami autoritetiniai įrašai – VIAF sistemos dalis. *Lnb.lt* [interaktyvus]. 2018, lapkričio 22. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/naujienos/3700-lietuvoje-kuriami-autoritetiniai-irasai-viaf-sistemos-dalis>>.
 21. MATIJOŠIENĖ, Audronė. Nacionalinė retrospektyvinė bibliografija Vilniaus universiteto bibliotekoje: raidos bruožai. *Bibliografija*, 2007, [nr.] 2005/2006, p. 122–127. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.511>.

22. MATIJOŠIENĖ, Audronė. XIX amžiaus lietuviškųjų periodinių leidinių publikacijos: „Lietuvos bibliografijos“ C serijos leidinių apžvalga. *Bibliografija*, 2009, [nr.] 2007, p. 74–81. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.479>.
23. MIKNIENĖ, Giedrė; RAILIENĖ, Birutė. Nacionalinė retrospektyvioji analizinė bibliografija – universalus mokslo ir kultūros istorijos šaltinis. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*, 2021, t. 10, p. 110–124. DOI: <https://doi.org/10.54506/LMAVB.2021.10.8>.
24. Nacionalinės bibliografijos navigacija veikia!?. *Colloquia*, 2020, nr. 43, p. 146–164. DOI: <https://doi.org/10.51554/Col.2019.28643>.
25. NARKEVIČIENĖ, Danguolė. Atradimai, papildantys Lietuvos nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją. *Bibliografija*, 2005, [nr.] 2005, p. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.578>.
26. NARKEVIČIENĖ, Danguolė. Duomenų bazė „Lietuvos bibliografija. Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940“. *Šiandien aktualu*, 2016, nr. 2, p. 96–108.
27. National Bibliographic Register. In *IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions*. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ifla.org/g/bibliography/national-bibliographic-register/>>.
28. SAVICKIENĖ, Virginija; BARANAUSKIENĖ, Milda. Nacionalinė bibliografija ir retrokonversijos projektai. *Bibliotekininkystė*, 2010, [nr.] 2009, p. 76–80.
29. SAVICKIENĖ, Virginija; STABRAUSKIENĖ, Roma. Lietuvos nacionalinė biblioteka Europos mokslinių bibliotekų konsorciume. *Tarp knygų*, 2004, nr. 4 (balandis), p. 14–16.
30. SKAČKAUSKIENĖ, Roma. Katalogavimo skyrius: dešimtmečio darbai. *Bibliotekininkystė*, 2010, [nr.] 2009, p. 69–75.
31. TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective ‘National’ Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, 212 p. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.
32. VAN DELFT, Marieke. *In Search of the Past: The International Dynamics of Retrospective National Bibliographies*. [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1818782/FULLTEXT01.pdf>>.
33. VAN DELFT, Marieke. Retrospective National Bibliographies in Historical and International Perspective. Challenges and Possibilities. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective ‘National’ Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 1–13 [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml>.
34. VARNIENĖ, Regina. Katalogų ir nacionalinės bibliografijos retrospektyvioji konversija. *Bibliografija*, 1997, nr. [19]95, p. 16–17. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.680>.
35. VARNIENĖ, Regina. Lietuvos nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos dabartinė būklė ir perspektyvos. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 43–56.
36. VARNIENĖ-JANSSEN, Regina. Publikuotų dokumentų sklaidos skaitmeninėje erdvėje metodologiniai ir technologiniai aspektai: Nacionalinės bibliografijos duomenų banko pridėdamosi vertė. *Informacijos mokslai*, 2016, t. 75, p. 57–94. DOI: <https://doi.org/10.15388/Im.2016.75.10152>.
37. VARNIENĖ-JANSSEN, Regina; KUPIENĖ, Jūratė. Strateginė Lietuvos bibliotekų kryptis –

- susietieji atvirieji duomenys. *Aktuali rytoj*, 2021, t. 1 (nr. 19), p. 14–34. DOI: <https://doi.org/10.51740/RT.1.19.2>.
38. VARNIENĖ-JANSSEN, Regina; LAUŽIKAS, Rimvydas; VAITKEVIČIUS, Vyktintas; JUŠKUS, Jonas. Skaitmeninto kultūros paveldo vientiso turinio kūrimo strateginiai, metodologiniai ir techniniai sprendimai: lietuviškoji koncepcija. *Bibliografija*, 2013, [nr.] 2010–2011, p. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.444>.
39. VERSPRILLE, Ingeborg; LEFFERTS, Marian; DONDI, Cristina. The Consortium of European Research Libraries (CERL): twenty years of promoting Europe's cultural heritage in print and manuscript. *Zeitschrift für Bibliothekskultur*, 2014, Nr. 1, p. 30–40. DOI: <https://doi.org/10.12685/027.7-2-1-50>.
40. WALECKI, Waclaw; SIESS-KRZYSZKOWSKI, Stanisław. On the Estreichers' Bibliography as a Research Tool and as a Historic Object. In TKACHUK, Olga; LEFFERTS, Marian; FABIAN, Claudia (ed.). *Never Finish(ed): The Vitality and Dynamics of Retrospective 'National' Bibliographies for European Print Cultures to the Middle of the Nineteenth Century*. CERL Papers XV. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024, p. 83–89. [žiūrėta 2025 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: https://www.harrassowitz-verlag.de/Never_Finish%28ed%29/titel_8452.ahtml.
41. Working Group on Retrospective Bibliographies. In *The Consortium of European Research Libraries* [žiūrėta 2025 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.cerl.org/collaboration/work/retrospectivenationalbibliographies>.

Author Contributions:

Tomas Petreikis conceptualization, validation, investigation, writing-original draft preparation, writing-review and editing.

Nijolė Bliūdžiuvienė conceptualization, validation, investigation, writing-original draft preparation, writing-review and editing.